

HAYDOVCHILAR MEHNATINI TASHKIL ETISHDA HARAKAT XAVFSIZLIGINING O‘RNI.

Shamsiddinov Samariddin Sirojiddin o‘g‘li

Toshkent Davlat Transport Universiteti

Annotatsiya; *Haydovchilar uchun ishlarni tashkil etish o‘z vaqtida va samarali tashishni ta‘minlash uchun jadvallarni, marshrutlarni va topshiriqlarni muvofiqlashtirishni o‘z ichiga oladi. Haydovchilar transport vositalariga texnik xizmat ko‘rsatish, xavfsizlik tekshiruvlarini o‘tkazish va yo‘lovchilar yoki mijozlarga mukammal xizmat ko‘rsatish uchun javobgardir. Ular yo‘l harakati qoidalariga rioya qilishlari, kompaniya siyosatiga rioya qilishlari va dispetcherlar va supervayzerlar bilan samarali muloqot qilishlari kerak. Haydovchilar uchun ishni tashkil qilish, shuningdek, hujjatlarni rasmiylashtirish, jurnallarni yozish soatlari va tashish paytida yuzaga keladigan har qanday muammo yoki favqulodda vaziyatlarni hal qilishni o‘z ichiga oladi. Umuman olganda, haydovchilar ishini samarali tashkil etish xavfsiz va muvaffaqiyatli ishlash uchun zarurdir.*

Kalit so‘zlar; *haydovchi, tadqiqot, avtotransport, tranzit, rul boshqaruvi, yuk, yo‘lovchi;*

Tahlil va natijalar; Yo‘l transport hodisalarning ko‘piga haydovchilarning yo‘l qoidalariga beparvolik bilan qarashlari asosiy omil bo‘lib hisoblanmoqda. Mamlakatimizda olib borilayotgan islohotlar jahon bozori bilan integrasiyalashuv jarayoni toboro jadal suratlarda ketmoqda eksport hajmini kun sayin ortib borishi xalqaro tranzit tashuvlarini ortishi natijasida transport logistikasida yetkazib berish jarayonlarini tashkil qilinishi va xalqaro tranzit yo‘llaklarini asosiy qismi malakatimizdan o‘tgan. Buni natijasida yo‘llarimizda yuk avtomobillari harakati bilan bog‘liq yo‘l transport hodisalarining ortishi kuzatilmoqda. Bunga asosiy sabab mehnat talablariga rioya qilmasligi va buning natijasida rul boshqaruvida sergaglikni yo‘qotishi uhlab qolish holatlari natijasida boshqaruvni yo‘qotib qarama-qarshi yo‘nalishga chiqib ketish, ajratuvchi bo‘lak bardiyor, to‘siqqa borib urilish holatlari ko‘p kuzatilmoqda. 2021-yil 3 oyida sodir etilgan Yo‘l transport hodisalarini kelib chiqish sabablariga ko‘ra rul boshqaruvida toliqish sababli 3.3% tashkil qilmoqda. Yo‘ltransport hodisasi sodir etgan haydovchilarning rulda bo‘lgan vaqti 3 soatgacha-5%, 6 soatgacha-6%, 6 soatdan ortiq 89-% ni tashkil qilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Ichki Ishlar Vazirligi Jamoat Xavfsizligi Departamenti Yo‘l Harakati Xavfsizligi Bosh Boshqarmasi ma‘lumotlariga ko‘ra avtomobilni 4 soatdan ortiq boshqarish 2 marta, 6 soatdan ortiq rulda bo‘lish 8 marta yo‘l transport hodisasini sodir bo‘lish xavfini oshiradi. Haydovchilarning ish vaqtining davomiyligi haftasiga 40 soatdan oshmasligi

kerak. Kundalik ishning davomiyligi ish haftasining davomiyligi (6 yoki 7 kun), ichki qoidalar va smenalar jadvali bilan belgilanadi. Ikki kunlik ish kuni bilan besh kunlik ish haftasida ishlaydigan haydovchilar uchun kunlik ish (smena) davomiyligi 8 soatdan, bir kunlik ish kuni bilan olti kunlik ish haftasida ishlaydiganlar uchun esa 7 soatdan oshmasligi kerak. Lekin afsuski hozirgi kunda avtomobil haydovchilari bu qonun qoidalarga beparvolik bilan qaramoqdalar, shu sababdan ham toliqish orqali yo‘l transport hodisalari yuzaga kelmoqda. Rulda harakatlanayotgan haydovchi ozi bilmagan holda charchoq oqibatida ruhiy va jismoniy toliqish yuzaga keladi quyidagi tizim buni aniqlay oladi. Mashinalar bizning yuz ifodalarimiz, qo‘l imo-ishoralari, ko‘z harakati va gaplashayotganda ovoz ohangimiz asosida biz nimani his qilayotganimizni baholay oladigan tizimdir. Bularning barchasi tez orada biz yashayotgan dunyoning bir qismiga aylanadi va Blue Eyes texnologiyasi yordamida erishiladi. Kaliforniyaning San-Xose shahridagi Almaden tadqiqot markazida tomonidan ishlab chiqilgan. Bu apparat va dasturiy ta‘minot texnologiyalarining uyg‘unlashuvi bo‘lib, uning yordamida biz insonga o‘xshash mashinalar yaratishimiz mumkin. Moviy ko‘zlar texnologiyasida Moviy simsiz va ishonchli aloqa rejimini tasvirlaydigan va Blue Eyes qurilmalarining turli komponentlarini ulash uchun PAN (shaxsiy tarmoq) va dunyoni idrok etish va qiziqarli narsalarni olishimizga yordam beradigan ko‘zlarni yaratishda yordam beruvchi Bluetooth degan ma‘noni anglatadi. Bu tizim psixologiya va kognitiv fanning uyg‘unligi bilan kompyuter fanining zamonaviy tarmog‘i sifatida ta‘riflash mumkin. Blue Eyes texnologiyasida ishlatiladigan apparat Blue Eyes texnologiyasi ikkita asosiy apparat komponentiga ega - ma‘lumotlarni yig‘ish birligi DAU va markaziy tizim bloki CSU. Ma‘lumotlarni yig‘ish bo‘limining asosiy maqsadi signallar, LCD displeylar, LED ko‘rsatkichlari va boshqalar kabi ko‘plab sensorlar yordamida ma‘lumotlarni olish va barcha ma‘lumotlarni Bluetooth yordamida CSUga o‘tkazishdir. Uning asosiy komponenti sifatida Atmel 89C52 dan foydalanadi. Markaziy tizim blokining vazifasi DAU tomonidan yuborilgan ma‘lumotlarni tahlil qilish va qayta ishlashdir. Shuningdek, u kirishni tekshirish va tizimga texnik xizmat ko‘rsatishni amalga oshiradi. 1-rasm CSU o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir quyidagi fotosuratda tasvirlangan.

2-rasm. Blue Eyes tizimini GPS va Taxograf bilan birgalikda ishlashi ko‘rinishi.

Ular teginish, idrok etish, eshitish va hokazolar orqali ko‘plab ma’lumotlarni olish uchun maxsus ishlab chiqilgan. Ushbu texnologiyada ishlatiladigan qurilmalarning ba’zilari maxsus ko‘zoynakli panelardan foydalaniladi. Ushbu ko‘zoynaklar foydalanuvchi nima tomosha qilayotganini eslab qoladi va foydalanuvchining o‘sha paytdagi yuz ifodalarini ham ushlaydi. Ushbu vizualizatsiyani foydalanuvchining hissiyotlari bilan birlashtirish foydalanuvchining ushbu narsaga qiziqish darajasini beradi. Uning prototiplaridan birida piezoelektrik datchiklar ishlatilgan.

Tadqiqotchilar kompyuterlarga odamlar bilan muloqot qilish, inson sog‘lig‘ini kuzatib borish, suhbatlashish, tinglash yoki hatto his-tuyg‘ularini taxmin qilish imkonini beradigan qo‘shimcha imkoniyatlarni qo‘shishga harakat qilmoqda.

Hulosa va takliflar; Haydovchi mehnatini tashkil etish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishda asosiy talablar qo‘yish lozim, misol uchun jamoat transportida ish olib boruvchi haydovchilarga kerak bo‘lsa kunlik psixologiyasini o‘rganib borish hamda ish jarayonini to‘g‘ridan to‘g‘ri kuzatib borish imkoniyatini yaratish. O‘z transportida mehnatni amalga oshiruvchi haydovchilar esa oylik yoki yillik ballik sistema joriy qilinib minimal bal yig‘gan haydovchi rag‘batlantirilishi kerak. Uzoq muddat jarimaga tortilmagan haydovchilarni ham rag‘batlantirilishi lozim. Haydovchilarni mehnatini to‘g‘ri tashkil qilishda yaxshi takliflarni

ishlab chiqish harakatni havfsizligini oshiradi hamda haydovchi sog‘ligiga ham juda foydalidir.

Haydovchilar ishini tashkil etish bo‘yicha asosiy takliflardan biri haydovchilarni rejalashtirish dasturini joriy etishdir. Ushbu texnologiya kompaniyalarga haydovchilar mavjudligi, marshrut samaradorligi va dam olish vaqtlari kabi omillarni hisobga olgan holda haydovchilar uchun optimallashtirilgan jadvallarni yaratish imkonini beradi. Jadval tuzish jarayonini avtomatlashtirish orqali kompaniyalar qo‘lda sodir bo‘ladigan xatolarni kamaytirishi, o‘z vaqtida ishlashni yaxshilashi va haydovchilarga adolatli va samarali topshiriqlar berilishini ta‘minlashi mumkin.

Yana bir taklif haydovchilar uchun o‘z vaqtida yetkazib berish, yoqilg‘i samaradorligi va xavfsizlik qaydlari kabi asosiy ish ko‘rsatkichlari (KPI) asosida ish faoliyatini rag‘batlantirishni joriy etishdan iborat. Ko‘rsatkichlarga erishganlik yoki undan oshib ketgan haydovchilarni mukofotlash orqali kompaniyalar haydovchilarni eng yaxshi natijaga erishishga undashi va tashkilotning umumiy muvaffaqiyatiga hissa qo‘shishi mumkin. Rag‘batlantirish bonuslar, e‘tirof dasturlari yoki kompaniyaning maqsadlari va qadriyatlariga mos keladigan boshqa mukofotlar shaklida bo‘lishi mumkin.

Haydovchilarning malakasi va bilimini oshirishda uzluksiz o‘qitish va malaka oshirish zarur. Kompaniyalar haydovchilarining imkoniyatlarini oshirish uchun mudofaaviy haydash, transport vositalariga texnik xizmat ko‘rsatish va mijozlarga xizmat ko‘rsatish kabi mavzularda muntazam o‘quv dasturlarini taklif qilishlari mumkin. Haydovchilarning kasbiy malakasini oshirishga sarmoya kiritib, kompaniyalar o‘z ishchi kuchi sohaning ilg‘or amaliyotlari va qoidalari bilan dolzarb bo‘lishini ta‘minlashi mumkin va natijada xavfsizroq va samaraliroq operatsiyalarga olib keladi.

Avtobus haydovchisining asosiy vazifalariga dispetcherning buyrug‘iga bo‘ysunish va ularni bajarish, marshrut jadvalariga rioya qilish, shu bilan birga u tezlikni oshirib yuborish huquqiga ega emasligini yoki transport imkoniyatlaridan uning texnik xususiyatlaridan ortiqcha foydalanish.

Transport sohasini modernizatsiya qilish va haydovchilar ishini optimallashtirishda texnologiya muhim rol o‘ynaydi. Kompaniyalar haydovchilar ish faoliyatini nazorat qilish, transport vositalarining joylashuvini kuzatish va haydovchilar va dispetcherlar o‘rtasidagi aloqani soddalashtirish uchun GPS kuzatuv, telematik tizimlar va elektron jurnallar qurilmalari kabi texnologik yechimlarni qabul qilishni taklif qilishlari mumkin. Ushbu vositalar kompaniyalarga asoslangan qarorlar qabul qilish va operatsion samaradorlikni oshirish imkonini beruvchi real vaqt rejimida ma‘lumotlar va tushunchalarni taqdim etishi mumkin.

Foydalanilgan Adabiyotlar.

1. S Utkirov, B Rahmanov (2023). ORGANIZATION OF TRAFFIC AT UNCONTROLLED INTERSECTIONS. Евразийский журнал академических исследований 3 (2 Part 2) 57-65. <https://www.in-academy.uz/index.php/ejar/article/view/10161>
2. Ш Ўткиров (2023). ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ОШИРИШ БЎЙИЧА ЧОРА-ТАДБИРЛАР. SUSTAINABILITY OF EDUCATION, SOCIO 1 (6) 84-88. <https://interonconf.org/index.php/sues/article/download/1948/1753>
3. S Utkirov (2023). YO‘L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASH SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA YANGICHA MEKANIZMLARNI ISHLAB CHIQUISH. Академические исследования в современной науке 2 (4) 71-73. <http://econferences.ru/index.php/arims/article/view/4075>
4. S Utkirov (2023). ORGANIZATION OF TRAFFIC AT UNCONTROLLED INTERSECTIONS. Science and innovation in the education system 2 (4), 8-10. <http://econferences.ru/index.php/sies/article/download/5003/2858>